

Sławomir Ropiak

Idea Exodusu w polskich hymnach Liturgii godzin okresu paschalnego

Forum Teologiczne 4, 95-106

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. SŁAWOMIR ROPIAK
Wydział Teologii UWM
w Olsztynie

IDEA EXODUSU W POLSKICH HYMNACH LITURGII GODZIN OKRESU PASCHALNEGO

Słowa kluczowe: Wyjście, Exodus, Pascha, Liturgia godzin, hymny.

Schlüsselworte: Auszug, Exodus, Pascha, Stundengebet, Hymnen.

W posoborowej polskojęzycznej Liturgii godzin umieszczono wiele hymnów polskich nie mających swych odpowiedników w powszechnej liturgii rzymskiej.¹ Wśród nich proponowanych jest dziesięć hymnów na okres wielkanocy, w tym: w oficjum powszednich dni wielkopostnych na Nieszpory *Jak naród wybrany idziemy za Tobą*², na Godzinę czytań *Z otchłani grzechu wołamy do Ciebie*³ i na Jutrznę *Przed Tobą, Ojcze, stajemy skruszeni*⁴, na Modlitwę w ciągu dnia w Wielkim Tygodniu *Jezu sądzony przez ludzi*⁵ oraz hymny do wyboru na dni powszednie po Oktawie Wielkanocy: na Nieszpory *Pomiędzy nami idziesz, Panie*⁶, na Godzinę czytań *Pójdźcie, wszystkie narody*⁷, na Jutrznę *Minęły cienie i mroki nocy znajduje*⁸, na Modlitwę przedpołudniową *Ojcze, Stwórcu wszechświata*⁹, na Modlitwę południową *Chwała niech*

¹ Por. *Liturgia Horarum iuxta ritum romanum II. Tempus Quadragesimę, Sacrum Triduum Paschale. Tempus Paschale*, Officium divinum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP.VI promulgatum, Editio typica, Libreria Editrice Vaticana 1977.

² LG II, s. 36–37.

³ Ibidem, s. 38–39.

⁴ Ibidem, s. 40.

⁵ Ibidem, s. 320.

⁶ Ibidem, s. 421–422.

⁷ Ibidem, s. 424–425.

⁸ Ibidem, s. 427.

⁹ Ibidem, s. 428; 733.

będzie Tobie¹⁰ i na Modlitwę popołudniową *Tobie chwata, Synu Boży*.¹¹ Włączenie do liturgii nowych kompozycji zrodziło pytanie o zawartą w nich treść teologiczną. Przeprowadzona analiza ukazała istnienie w nich soteriologii biblijnej z ważnym motywem tajemnicy wyjścia z niewoli do nowego życia.¹² Wymaga to osobnego opracowania i omówienia. Całość treści teologicznej wyżej wymienionych hymnów polskich da się zogniskować wokół pięciu etapów exodusu: jako typiczny exodus egipski, exodus babiloński, centralny exodus Jezusa Chrystusa oraz exodus liturgiczny i eschatologiczny.¹³

1. Exodus egipski

W hymnie *Jak naród wybrany idziemy za Tobą* najgłębsze warstwy teologiczne nawiązują do starotestamentalnej historii zbawienia.¹⁴ Również hymn *Minęły cienie i mroki nocy* wspomina wydarzenia opisane w Biblii.¹⁵ Kraina grzechu i śmierci to przede wszystkim Egipt.¹⁶ Wyjście Narodu Wybranego z niewoli egipskiej i przejście do Ziemi Obiecanej wskazują na działanie Boga Zbawiciela.¹⁷ Głównym tekstem biblijnym mówiącym o tym jest Księga Wyjścia, która ukazuje Boga z jednej strony potężnego i groźnego, budzącego lęk, a z drugiej wrażliwego na niedolę ludu izraelskiego.¹⁸ Bóg Izraela jest Panem życia i śmierci, posłał anioła z mieczem, *by karał opornych*.¹⁹ Jahwe jest również Bogiem pełnym *litości*²⁰, który *przebacza niewierność*²¹, *niewierność i błędy*.²²

¹⁰ Ibidem, s. 429; 734.

¹¹ Ibidem, s. 430; 735.

¹² Szczegółowa analiza teologiczno-dogmatyczna wymienionych polskich hymnów przeprowadzona została w książce: S. Ropiak, *Teologia hymnów polskojęzycznej Liturgii godzin*, t. II, *Okres Wielkanocny*. Olsztyn 2002.

¹³ Zob. [F. Blachnicki], *Podręcznik. Oaza Nowego Życia II stopnia. Część A ogólna. Światło-Życie*, wyd. 3, 1986, s. 23–24.

¹⁴ LG II, s. 36, zwr. 1. n. (przyjęte skróty w przypisach: jut. – Jutrznia, n. – Nieszpory, połud. – godzina południowa, popołud. – godzina popołudniowa, przedpoł. – godzina przedpołudniowa, zwr. zwrotka, gcz – Godzina czytań, wcd. – Modlitwa w ciągu dnia).

¹⁵ Por. ibidem, s. 427, zwr. 3, jut.; Wj 11,1-14,31; 15,13; Lb 9,1-11,35; Pwt 11,1-17; 32,48-52; Joz 3,1-17; Ps 136(135).

¹⁶ LG II, s. 36, zwr. 1. n.

¹⁷ Por. Ps 136(135), 10-24.

¹⁸ Wj 3,7-8.

¹⁹ LG II, s. 36, zwr. 2. n.; Można tu w najgłębszej warstwie teologicznej również dostrzec nawiązanie do funkcjonującego w teologii pojęcia „pre-exodusu”, jakim było wygnanie pierwszych rodziców z Raju, gdzie anioł z połyskującym ostrzem miecza strzegł drogi do drzewa życia (Rdz 3,24). Por. K. Romaniuk, *Krótki zarys historii zbawienia*, Warszawa 1987, s. 47.

²⁰ LG II, s. 38, zwr. 3. gcz.

²¹ Ibidem, s. 320, zwr. 1. wcd.

²² Ibidem, s. 38, zwr. 2. gcz.

Bóg objawia się przede wszystkim jako Bóg Narodu Wybranego, dla którego jest Wodzem²³, jest Bogiem żywym, który widzi ludzką nędzę. Objawiając swoją obecność przedstawia plan zbawienia, proponuje wyprowadzenie Izraela z niewoli. Jahwe broni życia, wyzwala, wyprowadza z ucisku, ingeruje w bieg historii i otwiera nowe dzieje.²⁴ Jest Bogiem budzącym nadzieję, co często podkreślają teksty hymnów.²⁵

Bóg *Stup ognisty* jest znakiem obecności działającego Boga.²⁶ W czasie wyjścia i wędrówki przez pustynię *Jahwe szedł przed nimi podczas dnia jako słup obłoku, by ich prowadzić drogą, podczas nocy zaś jako słup ognia, aby im świecić, żeby mogli iść we dnie i w nocy.*²⁷ Naród Wybrany żył w w krainie grzechu i śmierci, gdzie panował lęk przed karą. Tak więc Bóg w *stupie ognistym* wskazuje Narodowi Wybranemu *drogę pośpiesznej ucieczki z krainy grzechu i śmierci.*²⁸

Lud Wybrany *przeszedł przez morze.*²⁹ Naród Wybrany dążył za Bogiem *przez wodę i wyschłą pustynię* do ziemi Bożych obietnic.³⁰ Wędrówka do Ziemi Obiecanej była *pośpieszną ucieczką* przez wodę i wyschłą pustynię. Była to daleka i ciężka wędrówka naznaczona walką z *wrogami nadziei.*³¹ Bóg opiekował się swym ludem. Dał swój pokarm, którym karmił Naród Wybrany na pustyni, *by nie ustali w drodze.*³² U źródeł pachalnych poił i obmywał wodą, przywracając wędrowcom życie.³³ W hymnach do tego wydarzenia nawiązują określenia: *przy źródłu*³⁴, *w źródle*³⁵, *zdrój zbawienia*³⁶, *w zdroju paschalnym*³⁷, *zdrój ożywczy*³⁸, *w paschalnym źródle*³⁹, *źródłem*⁴⁰, *w Paschy źródle.*⁴¹

²³ Zob. Rdz 49,24; 48,15; Ps 23,1-4; 78,52; 80,2; Syr 18,13; Iz 40,11; 49,10; Jr 13,17; Oz 4,16; Zch 10,8.

²⁴ Zob. *Katolicki katechizm dorosłych, (Wyznanie wiary Kościoła) wydany przez Niemiecką Konferencję Biskupów.* Edycja polska: Konferencja Episkopatu Polski, Poznań 1987, s. 60.

²⁵ LG II, s. 36, zwr. 3. n.; s. 38, zwr. 3. gcz.; s. 40, zwr. 3. jut.; s. 422, zwr. 3. n.; s. 427, zwr. 4. jut.; s. 428, zwr. 3. przedpoł.

²⁶ Ibidem, s. 36, zwr. 1. n.

²⁷ Wj 13,21.

²⁸ LG II, s. 36, zwr. 1. n.

²⁹ Ibidem, s. 427, zwr. 3, jut.

³⁰ Ibidem, s. 36, zwr. 2. n.

³¹ Ibidem, zwr. 3. n.

³² Ibidem, s. 425, zwr. 5, gcz.

³³ Wj 17, 1-6.

³⁴ LG II, s. 36, zwr. 3. n.

³⁵ Ibidem, s. 37, zwr. 4. n.

³⁶ Ibidem, s. 39, zwr. 4. gcz.

³⁷ Ibidem, s. 425, zwr. 4. gcz.

³⁸ Ibidem, s. 427, zwr. 2, jut.

³⁹ Ibidem, zwr. 3. jut.

⁴⁰ Ibidem, s. 430, zwr. 3. popoł.

⁴¹ Ibidem, zwr. 4. popoł.

Wśród typycznych wydarzeń egipskiego exodusu centralne miejsce zajmuje pascha. Zawiera w sobie kluczowe pojęcie dla Ludu Bożego Starego Przymierza. Swym zakresem obejmuje jednocześnie przejście Boga dla zbawienia swego ludu, przejście Izraela z niewoli przez Morze Czerwone oraz radykalną przemianę sytuacji i odnowę Ludu Wybranego. Wyprowadzenie ludu izraelskiego z niewoli do nowego życia dokonało się w *Nocy Paschalnej*.⁴²

Wydarzenia paschalne ściśle łączą się z zastępczą śmiercią baranka⁴³. W Księdze Wyjścia baranek to przede wszystkim tajemniczy znak – symbol wybawienia od śmierci za cenę jego krwi. W omawianych hymnach raz tylko użyty został termin *Baranek zabity*.⁴⁴ Występują także typiczne cechy Baranka Paschalnego, który wybawia, przynosi *pokój i życie*.⁴⁵

Wspomniana jest daleka wędrówka nad brzegi Jordanu.⁴⁶ Lud Wybrany dotarł do ziemi obietnic Boga.⁴⁷ Za czasów Jozuego Izraelici weszli do swojej ojczyzny, gdzie znaleźli ochłodę i siły.⁴⁸ Jordan wyznacza granicę, za którą znajduje się *Ziemia Bożych obietnic*.⁴⁹

Naród izraelski po przejściu przez Morze Czerwone wyśpiewał Bogu pieśń dziękczynną.⁵⁰ Zbawca wysławiany był *radosnym hymnem*⁵¹, wyzwoleni składali Mu *hołd i podziękę*.⁵²

2. Exodus babiloński

Po upadku królestwa Samarii, a potem Jerozolimy, Naród Wybrany znalazł się w niewoli babilońskiej. Wtedy zrodziła się świadomość, że wolność i posiadanie Ziemi Obiecanej nie są darem raz na zawsze danym, lecz zależą od wierności i posłuszeństwa Bogu. Wśród Żydów uprowadzonych do niewoli babilońskiej był kapłan i prorok Ezechiel. Namaszczony Duchem w imieniu Boga wzywał do nawrócenia, pokuty i jednocześnie pocieszał.⁵³ O tego samego Ducha proszą wierni w hymnie przedpołudniowym: *Ojcze, Stwórco*

⁴² Ibidem, s. 37, zwr. 5. n.

⁴³ Zob. J. Ratzinger, *Duch liturgii*, przeł. E. Pieciul, Poznań, s. 89–93.

⁴⁴ LG II, s. 320, zwr. 4, wcd.

⁴⁵ LG II, s. 320, zwr. 3, wcd.

⁴⁶ LG II, s. 36, zwr. 3. n.

⁴⁷ Ibidem, s. 427, zwr. 3, jut.

⁴⁸ Por. Joz 3,1-12,24.

⁴⁹ LG II, s. 36, zwr. 2, 3. n.

⁵⁰ Wj 15.

⁵¹ LG II, s. 427, zwr. 5. jut.

⁵² Ibidem, s. 430, zwr. 4. popoł.

⁵³ A. Läpple, *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii. Wprowadzenie do lektury Pisma Świętego*, przeł. J. Zychowicz, Kraków 1983, s. 329.

wszechświata, pošlij Ducha swojego, aby serca rozpalil ogniem czystej miłości. Synu, Słowo Wcielone spełnij teraz zapowiedź: daj nam Ducha pociechy, samych nas nie zostawiaj.⁵⁴ Ezechiel objawiał też Boga, który nie chce śmierci grzesznika, ale jedynie tego, aby występny zawrócił ze swej drogi i żył.⁵⁵ Jahwe stanie się Pasterzem Izraela⁵⁶. Bóg pragnie darzyć bowiem *beźmiarem swej łaski*⁵⁷ i jako troskliwy pasterz nie chce *śmierci grzesznika*, lecz jego nawrócenia.⁵⁸

Chociaż omawiane przez nas hymny nie wspominają wprost o niewoli babilońskiej, to jednak ukazują tam objawiony obraz Boga. Przykładem jest hymn *Przed Tobą, Ojcze, stajemy skruszeni*, który w swej najgłębszej warstwie odwołuje się do Boga, który nie chce śmierci grzesznika, lecz by się zwrócił do Boga w pokorze, *a przez to życie otrzymał*.⁵⁹ Również hymn *Z otchłani grzechu wołamy do Ciebie* odwołuje się do Boga, który przebacza niewierność i błędy, bo pragnie darzyć ludzi beźmiarem swej łaski i chce, *by z pełną miłości bojaźnią Mu słuźono*.⁶⁰

Ważnym etapem objawienia w okresie niewoli babilońskiej było odkrycie uniwersalizmu. Jahwe jest Bogiem nie tylko Izraela, ale Stwórcą całego świata i Bogiem wszystkich ludzi. Ideę tę ilustrują wezwania polskich hymnów: *Pójdźcie, wszystkie narody, wystawiać wielkość Boga, Jego święty majestat i dobroć niepojętą*⁶¹, gdyż zbawienie *będzie nadzieją wszystkich ludzi*⁶². Polemika z babilońskimi wierzeniami astralnymi znalazła swe odbicie w określeniach Boga *potężnym światłem, jaśniejszym od słońca, którego tarcza już wschodzi*⁶³, *wiecznym Światłem*⁶⁴, *światłem nadziei*⁶⁵, *jasnym słońcem prawdy, dobra i łaski*⁶⁶ oraz *Światłem nigdy nie gasnącym*.⁶⁷ Izraelici wyglądali *radosnej jutrzeńki*⁶⁸, z nadzieją oczekiwali świętego *czasu powrotu*⁶⁹ i *radosnego dnia świętej Paschy*.⁷⁰

⁵⁴ LG II, s. 428, zwr. 1–2. przedpoł.

⁵⁵ Ez 3,17, 33, 11.

⁵⁶ STB, s. 1092.

⁵⁷ LG II, s. 38, zwr. 2. gcz.

⁵⁸ Ibidem, zwr. 2. jut.

⁵⁹ Ibidem, s. 40, zwr. 2. jut.

⁶⁰ Por. Ps 110,10; 130(131); LG II, s. 38, zwr. 2. gcz.

⁶¹ LG II, s. 424, zwr. 1. gcz.

⁶² Ibidem, zwr. 4. jut.

⁶³ Ibidem, s. 40, zwr. 4. jut.

⁶⁴ Ibidem, s. 422, zwr. 2. n.

⁶⁵ Ibidem, s. 428, zwr. 3. przedpoł.

⁶⁶ Ibidem, s. 429, zwr. 4. poł.

⁶⁷ Ibidem, s. 430, zwr. 1. popoł.

⁶⁸ Ibidem, s. 38, zwr. 3. gcz.

⁶⁹ Ibidem, s. 40, zwr. 3. jut.

⁷⁰ Ibidem, s. 38, zwr. 3. gcz.

Wizja Nowego Wyjścia nie dotyczy tylko powrotu Narodu Wybranego z niewoli i odbudowy świątyni. Perspektywa otwiera się ku wiecznemu przymierzu. Nadzieja Nowego Wyjścia i Nowego Przymierza skonkretyzowały się u Izajasza wokół postaci Sługi Jahwe, który jest *naszym prześlaniem wobec Ojca wszechmocnego*.⁷¹ Pojawiła się idea Nowego Wyjścia szczególnie u Deutero – Izajasza. Nowe Wyjście i Nowe Przymierze stanie się udziałem *Reszty Izraela* i będzie o wiele wspanialsze niż pierwsze Wyjście.⁷² Jednak hymny polskie tych treści wprost nie poruszają. Natomiast można dostrzec motyw prorocstwa Daniela zapowiadającego nadejście Królestwa Bożego.⁷³ Wymieniane są cechy Królestwa Bożego, jak: pojednanie, zgoda, miłość i pokój.⁷⁴ Powrót z wygnania do ojczyzny rozumiany był jako triumfalny pochód ludu izraelskiego do odnowionego Królestwa Dawidowego, a perski król Cyrus był typem pomazańca Bożego.⁷⁵ Echo tego nurtu teologicznego można dostrzec w polskim hymnie *Chwała niech będzie Tobie, Władco życia i światła*, gdy wierni modlą się: *abyśmy mogli wkroczyć w bramy Twego królestwa*.⁷⁶

3. Exodus Jezusa Chrystusa

Ojcowie Kościoła w IV i V w. interpretowali hebrajskie *pesah* jako *diabasis* (przejście).⁷⁷ Zatem życie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa można interpretować jako Wyjście – Exodus. *Jezus, Słowo Wcielone, by zbawić świat upadły, cierpiał za nas na krzyżu i umarł w opuszczeniu. Dnia trzeciego zmartwychwstał Zwycięzca zła i śmierci, odtąd żyje na wieki i trwa w Kościele swoim*.⁷⁸ Exodus Jezusa, w którym wypełniają się figury i typy pierwszego Wyjścia i prorocze wizje drugiego Wyjścia osiąga swoją fazę szczytową w Jego paschalnej tajemnicy Śmierci i Zmartwychwstania.⁷⁹

Hymn *Pomiędzy nami idziesz, Panie*⁸⁰ oparty jest na wydarzeniu z Ewangelii św. Łukasza, kiedy to Zmartwychwstały Zbawiciel dołączył do dwóch uczniów idących do Emaus.⁸¹ Podczas wspólnej drogi Jezus Chrystus wyjaśnił

⁷¹ Ibidem, s. 430, zwr. 2. popoł.

⁷² Iz 11,15.

⁷³ Dn 9, 24-27.

⁷⁴ LG II, s. 430, zwr. 2-3. popoł.

⁷⁵ Iz 45,1.

⁷⁶ LG II, s. 429, zwr. 2. popoł.

⁷⁷ L. Jędrzejewski, *Integralna wizja tajemnicy odkupienia*, w: *Tajemnica Odkupienia*, 11 „Kolekcja Communio” Pallottinum 1997, s. 127.

⁷⁸ LG II, s. 424-425, zwr. 2-3. gcz.

⁷⁹ Zob. [F. Blachnicki], *Podręcznik*, s. 24.

⁸⁰ LG II, s. 421-422.

⁸¹ Łk 24, 13-35; A. Läßle, *Od egzegezy do katechezy. Nowy Testament*, t. 2, przeł. B. Białecki, Warszawa 1986, s. 307-310.

im swoją śmierć jako przejście i nawiązał do Mojżesza i proroków. A więc wskazał na exodus egipski i babiloński jako typiczne wydarzenia swego przejścia: *Czyż Mesjasz nie miał tego cierpieć, aby wejść do swej chwały? I zaczynając od Mojżesza poprzez wszystkich proroków wykladał im, co we wszystkich Pismach odnosiło się do Niego.*⁸² Również w czasie Przemienienia Pańskiego ukazali się obok Jezusa Mojżesz i Eliasz i mówili o Jego odejściu, którego miał dokonać w Jerozolimie.⁸³ Św. Łukasz opisuje życie Jezusa jako drogę i wstępowanie do Jerozolimy, gdzie miało się dokonać Jego przejście przez śmierć do chwały zmartwychwstania. Jezus ukazuje się w Nowym Testamencie jako nowy Mojżesz, w którym wypełniła się jego zapowiedź *Bóg twój, Jahwe, wzbudzi ci proroka spośród braci twoich, podobnego do mnie* (Pwt 18, 15). Jest On większy od Mojżesza (J 1,17). Jezus zajmuje w Nowym Testamencie miejsce Boga Księgi Wyjścia, On karmi cudownie rozmnożonym chlebem rzesze na pustkowiu i zapowiada nową, prawdziwą mannę. Do tej rzeczywistości nawiązuje hymn wystawiający Jezusa, który swoich wiernych *własnym Ciałem karmi, by nie ustali w drodze.*⁸⁴ Chrystus Pan przypisuje sobie to samo imię, co Bóg objawiający się w Księdze Wyjścia: *Ja jestem* (J 8, 24). To oznacza również, że jest zawsze obecny w życiu ludzi, gdyż Jezus Chrystus jest Bogiem, który zbawia.⁸⁵ Do tej obecności Boga wśród swego ludu nawiązuje hymn na Nieszpory: *Pomiędzy nami idziesz, Panie, po kamienistej drodze życia.*⁸⁶ Chrystus Pan jest *troskliwym pasterzem*⁸⁷, jako *Dobry Pasterz, zabity dla nas, wyszedł promienny ze swego grobu.*⁸⁸

Jezus jest Barankiem zabitym za grzechy świata całego.⁸⁹ On jest prawdziwym Barankiem Paschalnym i wężem miedzianym wywyższonym na drzewie. On realizuje i przynosi pełne wyzwolenie człowieka, którego wyzwolenie z niewoli egipskiej było tylko typem i zapowiedzią. *Przeciерpiał mękę na drzewie krzyża, obmył grzeszników we krwi i wodzie, co wypłynęła jak źródło ożywczy z serca przez włócznię ugodzonego.*⁹⁰ Jezus osądzony przez ludzi⁹¹, został przybity do krzyża⁹², poniósł śmierć⁹³, i został złożony do grobu.⁹⁴ Krew

⁸² Łk 24, 26-27.

⁸³ Zob. Łk 9, 31; M. Wolniewicz, *Ewangelia według Łukasza* (PSiNT III), Poznań 1975, s. 179.

⁸⁴ LG II, s. 425, zwr. 5. gcz.

⁸⁵ Zob. J. Kudasiewicz, *Poznanie Boga Ojca. Szkice z teologii biblijnej*, t. 1, Kielce 2000, s. 149–150; J. Mikulski, *Polska teologia wyzwolenia*, Tarnów 2000, s. 313–315.

⁸⁶ LG II, s. 421, zwr. 1. n.

⁸⁷ Ibidem, s. 40, zwr. 2. jut.

⁸⁸ Ibidem, s. 427, zwr. 1. jut.

⁸⁹ Ibidem, s. 320, zwr. 4. wcd.

⁹⁰ Ibidem, s. 427, zwr. 2. jut.

⁹¹ Ibidem, s. 320, zwr. 1. wcd.

⁹² Ibidem, zwr. 2. wcd.

⁹³ Ibidem, zwr. 3. wcd.

⁹⁴ Ibidem.

Chrystusa Pana nabiera głębszego znaczenia niż krew baranka w czasach wyjścia z Egiptu.⁹⁵ Jezus swoją krwią *obmył grzesznych* i pojednał *niebo z ziemią*.⁹⁶ Zdrój krwi Zbawiciela daje *ochłodę i siły*.⁹⁷

4. Exodus w liturgii

Liturgicznie obchodzona Noc Paschalna poprzedzana jest czasem *pokuty, umartwień i postów*.⁹⁸ Wierni wyglądając *radosnej jutrzeńki dnia świętej Paschy*⁹⁹, a więc Świąt Wielkanocnych, uwielbiają Boga, który prowadzi *do zdrojów zbawienia drogą pokuty*.¹⁰⁰ Exodus grzeszników polega na powrocie do Ojca jak uczynił to syn marnotrawny (Łk 15,11-32)¹⁰¹, gdy skruszeni i obciążeni grzechami stają przed Bogiem, *a niosąc w sobie bezsilną samotność*, szukają Jego pomocy.¹⁰²

Misterium Chrystusa Pana, Jego Wcielenie i przyjście, zbawcza śmierć na krzyżu i przejście do zmartwychwstania i chwały ukonstytuowały nową rzeczywistość Odkupienia. Od tamtych zbawczych wydarzeń rozpoczęło się Nowe Przymierze „wieczne dziś”.¹⁰³ *Nastąpiło bowiem królestwo łaski, w którym Zbawiciel obdarza szczęściem*.¹⁰⁴ Uczestnictwo w Liturgii jest otwarciem się na Chrystusa i Jego Dar, jest podjęciem decyzji kontynuowania życia jako wędrówki ku Niemu, po Drodze, którą On nam wyznaczył własnym przykładem.¹⁰⁵

W Starym Testamencie historia Ludu Bożego ukierunkowana była ku przyszłości. Rozwijała się stopniowo zawierając postacie i wydarzenia typyczne. W ten sposób przygotowywała rzeczywistość istniejącą w planach Bożych, ale mającą dopiero nastąpić w określonym momencie historii. Tym nieodwracalnym faktem stało się zbawienie dokonane w Nowym Testamencie. Jezus wyzwala z mocy szatana, grzechu i śmierci do nowego życia.¹⁰⁶

„Czas liturgiczny” naznaczony jest zbawczą obecnością Boga, która realizuje się „właśnie teraz”.¹⁰⁷ Celebryjący Liturgię godzin już teraz sławią

⁹⁵ Zob. H. Langkammer OFM, *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu. Najstarszy obraz Chrystusa*, Katowice 1976, s. 165–166.

⁹⁶ LG II, s. 430, zwr. 2. popoł.

⁹⁷ Ibidem, s. 36, zwr. 3. n.

⁹⁸ Ibidem, s. 37, zwr. 5. n.

⁹⁹ Ibidem, s. 39, zwr. 4. gcz.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Zob. M. Wolniewicz, *Ewangelia według Łukasza*, s. 192–194.

¹⁰² LG II, s. 40, zwr. 1. jut.

¹⁰³ Zob. [F. Blachnicki], *Podręcznik*, s. 19.

¹⁰⁴ LG II, s. 427, zwr. 4. jut.

¹⁰⁵ A. J. Znak, *Fundamentalne rzeczywistości liturgii*, Oleśnica 1992, s. 45–47.

¹⁰⁶ Zob. Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, Warszawa 1991, s. 235–247.

¹⁰⁷ M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, przekł. i oprac. L. Balter SAC, *AMATECA Podręcznik Teologii Katolickiej*, t. 10, Poznań 1999, s. 109.

*radosnym hymnem zwycięstwo Chrystusa Pana nad złem i śmiercią*¹⁰⁸ oraz wielbią *hymnem wieczornym* Ojca w jedności z Synem i Duchem Świętym.¹⁰⁹ W Godzinie czytają wyznają Bogu: *pokładamy niezłomną nadzieję w Twojej litości dla serc unizonych*.¹¹⁰ Zatem lud Boży w Nowym Przymierzu nadal jest ludem pielgrzymującym poprzez historię, z tą jednak różnicą, że ta historia nie jest odniesiona do przyszłości, do tego, co kiedyś się wypełni – jak to było w Starym Testamencie – ale odniesiona do dzieła zbawienia wypełnionego już przez Chrystusa, do wiecznego „*hodie*”. Nieustanne „*dziś*” trwa w Uwielbionym Chrystusie Panu, istnieje w wymiarze ponadhistorycznym i może stać się obecne w każdym momencie czasu i punkcie przestrzeni dla całej wspólnoty nowego Ludu Bożego i każdego jej pojedynczego członka.¹¹¹ Tę rzeczywistość pięknie wyrażają słowa hymnu z modlitwy popołudniowej: *Tobie chwała, Synu Boży, Pierworodny wśród umarłych, Światło nigdy nie gasnące i radości czysty źródło*¹¹², gdzie ochrzczeni wołają w ostatniej zwrotce: *w tej godzinie Twojej śmierci, odrodzeni w Paschy źródle, hołd składamy i podziękę Tobie, Ojcu i Duchowi*.¹¹³

Chrystus Pan żyjący w swym Kościele *Duchem prawdy i łaski napętnia swoich wiernych*.¹¹⁴ Sakramenty stanowią nie tylko wezwanie, ale rzeczywistość stają się wyjściem. Chrystus Pan dokonuje wyzwolenia tych, którzy *z otchłani grzechu* wołają w pokornej modlitwie do Niego o miłosierdzie.¹¹⁵

Sakramenty nieustannie wzywają chrześcijan, aby dokonali w wierze exodusu z tego widzialnego świata do świata niewidzialnego, zapoczątkowanego przez zmartwychwstanie Chrystusa. Dzięki nim zarówno życie współczesnego Ludu Bożego, jak i pokoleń wszystkich czasów trwa w nieustannym napięciu wyjścia. Nacechowane jest czuwaniem „*przepasanymi biodrami*” w gotowości wyruszenia w drogę do Ziemi Obiecanej. Oczekiwanie opromienione jest *światłem nadziei* i wypełnione modlitwą uwielbienia: *Ojcze, Synu i Duchu, Boże w Trójcy Jedyny, w czasie Paschy radosnej Twoją chwałę głosimy*.¹¹⁶

5. Exodus eschatologiczny

Odkupieni będą uczestnikami ostatecznego exodusu polegającego na przejściu z tego świata doczesnego poprzez własną śmierć, grób i zmartwych-

¹⁰⁸ LG II, s. 427, zwr. 5.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 37, zwr. 5. n.

¹¹⁰ Ibidem, s. 38, zwr. 3. gcz.

¹¹¹ [F. Blachnicki], *Podręcznik*, s. 19–20.

¹¹² LG II, s. 430, zwr. 1. popoł.

¹¹³ Ibidem, zwr. 4. popoł.

¹¹⁴ Ibidem, s. 425, zwr. 4. gcz.

¹¹⁵ Ibidem, s. 38, zwr. 1. gcz.

¹¹⁶ Ibidem, s. 428, zwr. 3–4. przedpoł.

wstanie do życia wiecznego w niebie.¹¹⁷ Śmierć jest przejściem do nowego nieba i nowej ziemi, wejściem w Paruzję i zmartwychwstanie.¹¹⁸ W Uwielbionym Chrystusie istnieje rzeczywistość ostateczna, eschatologiczna, zrealizowany został kres i szczyt historii zbawienia, *minęły cienie i mroki nocy, światło jaśnieje nowego życia*.¹¹⁹ Obecnie jednak jest to exodus tylko w znakach sakramentalnych, w chwilowym wydarzeniu, które dopiero stopniowo przygotowuje ostateczne, pełne wyjście i przejście w chwili śmierci.¹²⁰ Chrześcijanie pozostając na ziemi czują się ciągle na obczyźnie.¹²¹ Zrodzeni w paschalnym źródle wołają: *naszą ojczyznę znajdziemy w niebie*.¹²² Obecnie powstająca historia również rozumiana jest jako rozwój, ale przeżywana jest jako wzrastanie w Nową Rzeczywistość, aż każdy dojdzie do *miary wielkości według pełni Chrystusa* (Ef 4,13), aż dopełni się w momencie Paruzji, liczba wybranych i wezwanych do wiecznej wspólnoty zbawionych.¹²³ Apokalipsa brzmi jak pieśń zwycięstwa.¹²⁴ Wierzący w Chrystusa z utęsknieniem czekają dnia, kiedy *radosne zabrzmie Alleluja w przestworzach i na ziemi. Amen*.¹²⁵

Uczniowie z Emaus uwierzyli dopiero po dokonaniu żmudnej drogi duchowej (por. Łk 24, 13-35).¹²⁶ Podobnie współcześni chrześcijanie, spełniając Bożą Ewangelię, *żyjąc w zgodzie i miłości*¹²⁷, oraz przez wiarę i sakramenty, dokonują wyjścia z czysto naturalnego porządku do porządku ostatecznego, eschatologicznego i stają się już teraz uczestnikami nadprzyrodzonej rzeczywistości. Tradycja chrześcijańska określa ludzką śmierć jako koniec pielgrzymowania, bo oznacza definitywny kres możliwości kształtowania przez człowieka własnego życia i pracowania z pomocą łaski Bożej nad zbawieniem.¹²⁸ Ostatecznym celem ziemskiej wędrówki odkupionych jest spotkanie z Chrystusem Panem, gdzie Miłosierny przygarnie *do serca obmytych w źródle swej łaski*.¹²⁹ Otrzymana na ziemi przez wiarę i chrzest wspólnota z Chrystusem, w niebie osiągnie właściwą jej pełnię.¹³⁰ Świadomość obecności Zmartwychwstałego Pana sprawia, że perspektywa celu ostatecznego wolna jest od przerażenia:

¹¹⁷ Zob. J 5,21-30.

¹¹⁸ J. Ratzinger, *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*, przekł. M. Węclawski, Poznań 1984, s. 127.

¹¹⁹ Ibidem, s. 427, zwr. 1. jut.

¹²⁰ [F. Blachnicki], *Podręcznik*, s. 26.

¹²¹ Flp 3,20; Zob. K. Romaniuk, *Krótki zarys historii zbawienia*, s. 179–182.

¹²² LG II, s. 427, zwr. 3. jut.

¹²³ [F. Blachnicki], *Podręcznik*, s. 20.

¹²⁴ STB, s. 1094.

¹²⁵ LG II, s. 422, zwr. 5. n.

¹²⁶ Jan Paweł II, List apostołowski *Novo millennio ineunte*, Pallottinum 2001, s. 27.

¹²⁷ LG II, s. 430, zwr. 3. popoł.

¹²⁸ Zob. *Katolicki katechizm dorosłych*, s. 386–387.

¹²⁹ LG II, s. 37, zwr. 4. n.

¹³⁰ Zob. J. Finkeneller, *Eschatologia* (Traktat XI), *Podręcznik Teologii Dogmatycznej* pod red. W. Beinerta, tłum. W. Szymon, Kraków 1999, s. 228.

*Niebawem skończy się wędrówka i dzięki twemu zmartwychwstaniu wejdziemy w progi domu Ojca, byś tam wieczerał razem z nami.*¹³¹ Wędrówka współczesnego Ludu Bożego przepełniona jest wytrwałą ufnością w pomoc Bożą, że *wkrótce znajdziemy ochłodę i siły,*¹³² że *otrzymamy pokój i życie na wieki*¹³³, że *wreszcie dojdziemy do naszej ojczyzny.*¹³⁴

Zakończenie

Exodus Izraela, który nastąpił najprawdopodobniej w latach 1250-1230 przed n. Chr., był i pozostał centralnym faktem historii Ludu Bożego Starego Przymierza. Opisujące to wydarzenie ustępy Pięcioksięgu Mojżeszowego są tekstami liturgicznymi. Sławią zbawcze wydarzenie, kiedy to Bóg ingerował w dzieje ludzkości dla wybawienia swego ludu¹³⁵. Potężna interwencja Jahwe stała się również wydarzeniem proroczym, typicznym. Pascha celebrowana przez kolejne pokolenia izraelskie pogłębiała została w swej treści o exodus babiloński i wypełniona w sposób doskonały przez exodus Jezusa Chrystusa. Od zbawczej śmierci i zmartwychwstania Chrystusa Pana exodus jako wydarzenie przeszłości stało się w liturgii wydarzeniem terażniejszości, przygotowującym i przeprowadzającym odkupionych do pełnej wolności w eschatologicznej wieczności. Chrześcijańska Liturgia godzin okresu wielkanocnego jest nie tylko przejętym dziedzictwem żydowskim w sensie modlitwy jako uświęcenia czasu, ale również dziękczynieniem i uwielbieniem Boga za Misterium Paschalne.¹³⁶ W odpowiedzi na soborowe polecenie, by hymnom przywrócić pierwotną formę zmieniając wszystko, co nie odpowiada chrześcijańskiej pobożności, a w miarę potrzeb przyjąć także inne hymny¹³⁷, polskie propozycje są nawiązaniem do najgłębszej i zasadniczej tradycji liturgicznej dotyczącej Misterium Odkupienia.

ZUSAMMENFASSUNG

Im nachkonziliaren polnischen Stundengebet wurden für die Osterzeit neun Hymnen vorgesehen, die in der universalen römischen Liturgie keine Entsprechung finden. Das Einfügen neuer Kompositionen in die Liturgie hat die Frage nach den in ihnen enthaltenen theologischen Inhalten

¹³¹ LG II, s. 422, zwr. 4. n.

¹³² Ibidem, s. 36, zwr. 3. n.

¹³³ Ibidem, s. 320, zwr. 3. wcd.

¹³⁴ Ibidem, s. 36, zwr. 4. n.

¹³⁵ W. J. Harrington, *Klucz do Biblii*, tłum. J. Marzęcki, Warszawa 2000, s. 74.

¹³⁶ Zob. M. Kunzler, *Liturgia Kościoła*, s. 533–536, 635–642.

¹³⁷ KL 93.

aufgeworfen. Die durchgeführte Analyse hat darin eine biblische Soteriologie aufgedeckt, die mit besonderem Nachdruck das Motiv des Geheimnisses des Auszuges aus der Knechtschaft zum neuen Leben reflektiert. Das Gesamte des theologischen Konzeptes wird in den fünf Etappen von Exodus fokussiert: als der typisch ägyptische Exodus, der babylonische Exodus, der zentrale Exodus Jesu Christi sowie der liturgische und eschatologische Exodus. Die polnischen Texte bilden eine Antwort auf die Aufforderung zur Reform der Hymnen (vgl. KL 93). Sie weisen auf die tiefste und grundlegend liturgische Tradition, die mit dem Mysterium der Erlösung zusammenhängt.